

PRILOZI — COMMUNICATIONS

O METODI GEOGRAFSKOG PROUČAVANJA STANOVNIŠTVA

M. Friganović, Zagreb

Inspiriran nekim mislima koje su potekle od uvaženog francuskog geografa Pierre Georgea¹ osvrnuo bih se s nekoliko riječi na problem definiranja metoda geografskog istraživanja stanovništva.

Iako je proučavanje stanovništva staro koliko i pismenost, ipak se može neosporno tvrditi da suvremena demografska istraživanja počinju s razvojem statistike. Radi se, dakle, o veoma mladoj naučnoj disciplini, jednoj od zadnjih u kompleksu društvenih nauka, o kćeri koja se rodila ukrštanjem brojaka sa socijalno-ekonomskim procesima u prostoru i vremenu. Kumovale su joj, moglo bi se reći, geografija (nauka o prostoru i prostornim odnosima), historija (nauka o događajima u vremenu), statistiku nauka o brojčanim vrijednostima pojava), a postepeno ju je disciplinirala strogost ekonomije u podložnosti s neminovnim imperativima biologije.

Iz ovog slijedi teza o razumljivoj primjeni metoda tako različitih struktura kao što su gore navedene kada se radi o proučavanju stanovništva. Raznolikost pristupa i golemost objekta prelaze, dakle, mogućnosti jednog čovjeka i čak struka. Stoga se proučavanje stanovništva našlo na križištu gdje se konfrontiraju rezultati mnogih, manje ili više perifernih struka. Više očiju s različitih stajališta doprinose i boljem sagledavanju razvojnog procesa i problema. Stanovništvo je kompleksno naučno područje, a ne jednostrano istražljiv predmet. U tome je i neosporna prednost takvih istraživanja koja omogućuju svjesno vođenje čovječanstva boljoj budućnosti.

Značenje ubrzanog sistematskog i kompleksnog proučavanja stanovništva proističe iz empirijskog saznanja da praktičar, pozvan da odredi plan regionalnog razvitka, ovlaš udara »temelje« shemi trgo-opkrbnih, socijalnih, prosvjetnih i drugih objekata, predlaže politiku radne snage i rasta naselja te time pridonosi grubim greškama i štetnim posljedicama.

Imajući u vidu da se kompleks proučavanja stanovništva sastoji od kvantitativne demografske statistike, ekonomskih pokazate-

1) Colloque nationale de démographie, Strasbourg 5—7. V 1960, str. 9—10 i 27—30. Ed. CNRS Paris 1960.

Ija, geografskih činjenica, historijskih pojava, socioloških procesa, političkih smjernica i bioloških imperativa, nameće se zaključak da su oblici koordinacije različitih disciplina i stručnjaka nužni. Jer, bez brzih i preciznih — a naučno osnovanih — informacija o stanovništvu s odgovarajućom kauzalnošću s prostornim i vremenskim elementima i faktorima prirodne i društvene sredine, ne može biti ni pravog poznavanja demografske mase, njene strukture i dinamike.

Koji su u svemu tome zadaci i kakve su metode geografa? Ovdje se ne radi o tome da geograf radi isto što i demograf i druge struke kojima je stanovništvo predmet istraživanja. To je krivo postavljeno problem. Problem je, međutim, u tome da li geograf (ili ma tko drugi) može pridonijeti i da li pridonosi proučavanju i poznavanju stanovništva kao elementa i faktora u vremenu i prostoru.

Da bismo odgovorili na to, evo riječ dvije o doprinosu što ga geografske studije mogu dati. Brojni suvremeni radovi pokazuju da je među osnovnim zadacima proučavanje kvantitativne evolucije stanovništva, njegove dobne, spolne i ekonomske strukture te kvalitativne transformacije u vezi s prostorom gdje obitava i radi. Pri tom je karta i kartografsko prikazivanje pojedinih elemenata i procesa nenadoknadivo sredstvo prostornog i vremenskog sagledavanja razvojnog procesa.

Sistematiziranije data i proširena gornja napomena izgledala bi ovako:

1) Studij populacijske situacije

- a) izrada tabela na osnovu demografske statistike
- b) izrada i objašnjenje populacijske situacije na karti u usporedbi s kartama koje prikazuju ostale prirodne i društvene elemente dotičnog prostora
- c) studij prirodne dinamike stanovništva
- d) studij dobne, spolne i ekonomske strukture stanovništva
- e) studij ruralnog stanovništva
- f) studij urbanog stanovništva
- g) studij agrarnog stanovništva
- h) studij industrijskog stanovništva
- i) studij tercijarnog stanovništva
- j) studij radne snage s gledišta mjesta porijekla

2) Studij prostorne mobilnosti i migracije stanovništva

- a) analiza stope ruralnog iseljavanja i analiza starenja stanovništva emigracijskih naselja
- b) određivanje stope mobilnosti radne snage
- c) studij migracije selo—grad, grad—grad i grad—selo
- d) studij socijalnog i psihološkog prilagođavanja migranata novoj sredini itd.

Posebnost geografske metode sastoji se, dakle, prije svega u striktnoj i geografski definiranoj prostornoj jedinici koja se obrađuje i težnja da se što bolje kartografski prikaže bilo kao sredstvo ili rezultat spoznaje.

Osnovni interes geografa nije toliko u tome da se sazna da li proučavana situacija izgleda normalna ili nenormalna u odnosu na stanovit broj općih norma. Nego, interes je prvenstveno u tome da se konstatira na koji se prostor odnosi te da postavi problem zašto je tako tu a nije drugdje, zašto je tu i tamo jednako usprkos tome što se taj kraj u mnogočemu ili u nečemu razlikuje od ostalih krajeva. Pri tom je geograf u prednosti i u tome što mu je bit izražavanja kratka.

Kartografsko predstavljanje omogućuje izraz lokalne i regionalne raznolikosti. Postavljanjem dvaju, triju ili nekoliko esencijalnih podataka u apsolutnoj ili relativnoj vrijednosti, dobiva se jasna predodžba osnovnog sadržaja i prostornih odnosa proučavanog objekta. Karta izbacuje anomalije, raspolaže s ljestvicom situacije u prostoru koji je za geografa nov i zaseban (bitan) problem.

Karta pruža mogućnost eksplikacije sličnosti ili raznolikosti. Ona usmjerava istraživača k problemu kojeg možda ranije nije uočio ili ga je uočio bez prostornih relacija. To osobito vrijedi za populacijske karte koje imaju nenametljivo ucrtane u podlozi neke od bitnih prirodnih ili društvenih podataka. Korekcija tih elemenata predstavlja nov kvalitet geografskog proučavanja stanovništva.

Međutim, kartografska metoda ne omogućuje svugdje i uvijek ulaženje u detaljnije analize pojava koje se naziru na karti. Tada je potrebno pribjeći metodi podrobnijih sonda i terenskih anketa što pridonosi dubini i serioznosti rada. To dovodi do preciznijih pojmova i pouzdanijih rezultata u proučavanju razvojnog procesa određenih pojava. Time se, nadalje, izbjegava i rizik lošeg interpretiranja karte te dovodi do otkrića nepoznate kauzalnosti u prostoru i vremenu.

Važno je također istaći da geograf ne analizira sve fenomene, već odabire ključne a dopunjuje s detaljnijim one praznine koje mu se učine značajnijim.

Suvremena geografska istraživanja stanovništva i brojni objavljeni radovi očito opovrgavaju preživjelu »kompetenciju« da geografi ocjenjuju samo ulogu fizičkih elemenata prostornoga kompleksa ili pak površne manifestacije koje su spadale u domenu tzv. antropogeografije. Za geografa je bitno da bude sposoban razumjeti prostorne odnose u različitim mjerilima, od kuće preko komune i regije do ekumene. U vezi s tim nameću se četiri problema: formiranje naučnih radnika i uvođenje organiziranog ekipnog rada, veća pristupačnost izvornoj dokumentaciji, postojanije financiranje naučno-istraživačkog rada i publiciranje njegovih rezultata te praktična upotrebljivost teorijski fundiranih studija.

U ovom radu pokušava se dati odgovor na pitanje: koji su faktori koji određuju položaj i razvoj industrije u Srbiji? Pitanje je postavljeno u kontekstu razvoja industrije u Srbiji u periodu od 1918. do 1945. godine.

U ovom radu pokušava se dati odgovor na pitanje: koji su faktori koji određuju položaj i razvoj industrije u Srbiji? Pitanje je postavljeno u kontekstu razvoja industrije u Srbiji u periodu od 1918. do 1945. godine.

U ovom radu pokušava se dati odgovor na pitanje: koji su faktori koji određuju položaj i razvoj industrije u Srbiji? Pitanje je postavljeno u kontekstu razvoja industrije u Srbiji u periodu od 1918. do 1945. godine.

U ovom radu pokušava se dati odgovor na pitanje: koji su faktori koji određuju položaj i razvoj industrije u Srbiji? Pitanje je postavljeno u kontekstu razvoja industrije u Srbiji u periodu od 1918. do 1945. godine.

U ovom radu pokušava se dati odgovor na pitanje: koji su faktori koji određuju položaj i razvoj industrije u Srbiji? Pitanje je postavljeno u kontekstu razvoja industrije u Srbiji u periodu od 1918. do 1945. godine.

U ovom radu pokušava se dati odgovor na pitanje: koji su faktori koji određuju položaj i razvoj industrije u Srbiji? Pitanje je postavljeno u kontekstu razvoja industrije u Srbiji u periodu od 1918. do 1945. godine.

U ovom radu pokušava se dati odgovor na pitanje: koji su faktori koji određuju položaj i razvoj industrije u Srbiji? Pitanje je postavljeno u kontekstu razvoja industrije u Srbiji u periodu od 1918. do 1945. godine.

POKOJNICI

ANTON MELIK

Nestor slovenačkih geografa i jedan od malobrojnih velikana jugoslavenske geografije akademik prof. dr *Anton Melik* umro je u Ljubljani 9. lipnja 1966. navršivši 76 godina.

Rođen na Novu godinu (1. I) 1890. u Crnoj Vasi Ljubljanskog barja, na obalama Ljubljanice južne periferije Ljubljane, Anton Melik je nakon solidno apsolviranog humanističkog obrazovanja u ljubljanskoj gimnaziji (1902—1910) studirao geografske i historijske nauke na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beču, na kome je i diplomirao usred prvog svjetskog rata (1916). Već u ranoj svojoj mladosti napredno orijentiran Melik je od god. 1912. pa nadalje aktivan suradnik u revolucionarnom preporodnom pokretu slovenačkih nacionalista protiv tuđinskog porobljavanja njegove domovine, protiv bezobzirne i nehumane eksploatacije njegovih sunarodnjaka i radnog čovjeka uopće. Drukčije nije moglo ni biti, jer je i sam potjecao iz siromašne seljačke radne sredine. U to doba prije pola stoljeća, u doba jugoslavenske nacionalne romantike, u državno-političkom okviru Austro-Ugarske monarhije, ne samo slovenačka napredna omladina već i svi oni revolucionarno organizirani mladi bojovnici jugoslavenskog bratstva i jedinstva ovdje u Hrvatskoj nestrpljivo smo dočekivali legalnu periodiku i još češće ilegalnu publicistiku te naprosto gutali na papir projicirane misli tadašnjih naših uzora i predvodnika. Među predvodničkim uzorima i autorima tadašnjih mladenačkih maštanja i očekivanja bio je i *Anton Loboda*. A taj *Aanton Loboda* bio je — *Anton Melik*.

Tako zacrtanu i odlučno otpočetu svoju napredno orijentiranu društveno-političku djelatnost, usprkos gorčinama što ih je zajedno sa svojim istomišljenicima i suradnicima doživio i proživio naročito u međunarodnom razdoblju prepunom sarkastičnih podsmijeha i ciničko-britkih razočaranja, Melik je stoički hrabro nastavio i produžio do kraja svog svestrano plodonosnog života. U toj veoma dinamičkoj radnoj i stvaralačkoj svestranosti Melik je ipak iznad i prije svega bio mislilac, naučni radnik, prvenstveno velik geograf.

Životna vrpca Melikova stvaralaštva i njegove radinosti, sažeta u obliku nekrološko-biografske faktografije, vremenski se odvijala otprilike ovako: 1917—1927. srednjoškolski profesor u

Ljubljani; 1927. docent, 1932. izvanredni, 1938. redoviti profesor i šer Katedre za geografiju Filozofskog fakulteta u Ljubljani, kome je bio i dekan (1946—1947); opetovano je rektor ljubljanskog Univerziteta (1946—47. i 1949—50); od god. 1946. redoviti je (pravi) član Slovenske akademije znanosti i umjetnosti. Mnogostruke su mu i mnogobrojne bile funkcije i dužnosti u stručnim geografskim ustanovama i organizacijama: direktor (upravnik) Geografskog instituta, predsjednik Geografskog društva Slovenije, urednik Geografskog vestnika, osnivač Zemljopisnog muzeja Slovenije, član Nacionalnog komiteta za geografiju Jugoslavije; marljiv učesnik i uvaženi suradnik na brojnim nacionalnim i međunarodnim kongresima geografa. Posebno mu je značajna bila funkcija predsjednika Slovenske matice, a društveno-političku aktivnost obilježavaju mu dužnosti poslanika u Narodnoj skupštini Slovenije (biran 1946, 1950. i 1953), predsjednika Odbora za nauku Ministarstva za prosvjetu i kulturu NR Slovenije (1951—1953) i predsjednika Savjeta za prosvjetu i kulturu NR Slovenije (1953—1954). Ovime nisu iscrpljene sve njegove dužnosti i funkcije u znanstvenom, kulturnom i društveno-političkom životu Slovenije i Jugoslavije.

Pogolem broj stručnih članaka i priloga, kritičkih osvrtta, prikaza i ocjena, znanstvenih rasprava i knjiga obuhvaća životno djelo izvanrednog erudita Antona Melika. Od svega tog obilja napisa i naslova neka zasad bude dovoljno pobrojati ovdje kronološkim redom njihova objavljivanja samo jedan di značajnijih radova: Zgodovina Slovencev, Hrvatov in Srbov (1919—1920), Jugoslavija, zemljopisni pregled (1921—1923), Slovenija, geografski pregled (1927), Kolonizacija Ljubljanskoga Barja doktorska disertacija, (1927), Pliocensko porečje Ljubljanice (1928), Bohinjski lednik (1930), Razvoj Ljubljane (1930), Hidrografska in morfološki razvoj na srednjem Dolenjskem (1931), Kozolec na Slovenskem (1931), Kmetiska naselja na Slovenskem (1933), Povodnji na Ljubljajnskem Barju (1934), Slovenija I—II (1935—1936), Obljudnost Jugoslavije (1940), Ljubljansko Mostiščarsko jezero in dediščina po njem (1946), Trst in Severna Jugoslavija (1946), Gorica (1946), Naš petletni gospodarski načrt (1947), Jugoslavija, zemljepisni pregled (1948, 2. izdanje 1949, 3. izdanje 1958, hrvatskosrpski prijevod 1952), Slovenska Koroška (1949), Geografski položaj Celovca (1949), Planine v Julijskih Alpah (1950), Geografski rajoni v Jugoslaviji (1950), Naša velika dela (1951), Naše jadranske luke in dohodi od njih (1952), Etnografija Zone A STT (1953), Slovenski alpski svet (1954), Kraška polja Slovenije v pleistocenu (1955), Amerika in ameriška Slovenija (1956), Stajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino (1957), Posavska Slovenija (1959), Slovensko Primorje (1960). Posljednje godine života Melik je proveo pretežno u radu Slovenske akademije, gdje je pored ostalih radova uređivao Akademijin Geografski zbornik.

Sahrani Antona Melika (11. VI) prisustvovali su i brojni predstavnici naučnog i kulturnog života Hrvatske. Tom prigodom posmrtno su govore izrekli u ime Jugoslavenske akademije znanosti

i umjetnosti akademik prof. dr Teodor Varićak, u ime Prirodoslovo-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu prof. dr Josip Roglić, u ime Matice hrvatske njezin potpredsjednik prof. dr Miroslav Brandt. Geografsko društvo Hrvatske zastupali su na sahrani predsjednik prof. dr Ivan Crkvenčić, prof. dr Vladimir Blašković i prof. dr Pavao Kurtek. U ime Geografskog društva Hrvatske te u ime suradnika i prijatelja pokojnika iz Hrvatske kod mrtvačnice u Zalama održao je prof. dr Vladimir Blašković slijedeći govor:

Imade trenutaka i momenata kad riječi kao da posustanu, po- nestanu, ili su barem preslabe da u punom svom sadržaju izgovorenog izraza budu adekvatne mislima zapretanima u tananim ćelijicama čovjekovog bivstva i njegove svijesti. Tako i sada, kad smo se našli uz lijes »na Zalah«, koje svojevrsno simboliziraju i neminovno znače kraj ljudskog životnog puta. Usprkos godinama časte već starosti, nenadana smrt akademika Antona Melika iskreno nas je i duboko potresla. I koliko god um i razum hoće da potisnu srce, opet nutrinom našom podrhtava i treperi osjećaj prot kan iskrenim bolom zbog nepovratnog gubitka čovjeka, na kojega će spomen trajno zračiti spoznaju nedvosmisleno jasne istine, da se taj čovjek zaista nije rodio uzalud.

Akademik, sveučilišni profesor i doktor nauka Anton Melik zaorao je duboku brazdu na širokoj njivi slovenske i jugoslavenske znanosti i kulture. Sahranjujući visokocijenjenog znanstvenog radnika i uvaženog stručnjaka geografa dubokim se pijetatom klanjamo svijetloj sjeni njegove uspomene i opraštamo se od čovjeka, koji je višedecenijskim radom i širokim opsegom svog plodonosnog i značajnog životnog djela pokazao i dokazao suvremenost svog društveno-progresivnog stava. Široko otvarajući vrata znanstvenog pregalaštva profesor Melik se nije svojevrsno solipsistički zaklupčao u sebe i svoju radnu sobu, već je snažno zakoračio u život i u divotnu prirodu slovenskih Alpa i ostalih jugoslavenskih planina, u čudesno carstvo slovenskog krasa i ostalog jugoslavenskog krša, da u svemu tome — u tom golemom perivoju stvaralačke svemoći prirode, u tom najspektakularnijem muzeju prirodnih oblikovanja, dostignuća i rijetkosti — nađe sebe i dade sebe. I povrh toga, Melik nije vidio i gledao samo prirodu već je u tom prostoru našao, vidio, proučavao i poštovao čovjeka. Ne samo slovenačkog čovjeka, koga je kao čestiti sin slovenske zemlje opravdano volio i poštovao nadasve već i jugoslavenskog čovjeka dokumentirajući svu svoju širinu i plemenitost iskrenog i poštenog poimanja bratstva i jedinstva jugoslavenskih naroda. Njegov golemi rad, brojna njegova znanstvena djela, među njima i »Jugoslavija«, njegovo kapitalno geografsko djelo o velikoj i lijepoj našoj jugoslavenskoj domovini, sve je to uvjetovalo stvaranje i postojanje pojma *Melik*, koji poput granitne hridi strši visoko uvis u području slovenske i jugoslavenske kulture i geografske znanosti.

Opraštajući se na ovom posljednjem putu od akademika Antona Melika u ime Geografskog društva Hrvatske i njegovih iskrenih poštovalaca i prijatelja u Hrvatskoj, naše se misli ponovno

kreću i vraćaju u oblasti velikih i trajnih zasluga pokojnika na solidnom učvršćenju kamena temeljca naših suvremenih kulturnih nastojanja, htijenja i dostignuća s time, da ćemo njegov lik sačuvati u trajnom i svijetlom spomenu. Neka mu je hvala za sve dobro, plemenito i korisno što je učinio za svoj narod i svoju domovinu Sloveniju i Jugoslaviju. Neka mu je trajni spomen i slava!

Vladimir BLAŠKOVIĆ

PAVLE VUJEVIĆ
(1881—1966)

17. studenog 1966. umro je u Beogradu akad. Pavle Vujević, univerzitetski profesor u miru. S lijepom starošću završila je duga i plodna naučna aktivnost, od 62 godine.

P. Vujević je studirao geografiju u čuvenoj školi A. Pencka, u Beču, to ga je stručno tijesno povezalo s J. Cvijićem, jer je naučno obrazovanje stekao kod istog učitelja. U vezi s tadašnjim naučnim gledanjima u geomorfologiju (upoznavanje tekućica, kao glavnih morfoloških agensa) P. Vujević je obradio Tisu, kao doktorsku disertaciju (*Die Theis, eine potamologische Studie. Penck's geographische Abhandlungen, Leipzig 1906*). Disertaciju je obranio 1904. u 23. godini života. Studijom o Tisi Vujević se odužio svom užem zavičaja, Vojvodini, s kojim će njegov rad i dalje ostati tijesno povezan.

Školsku godinu 1904/1905. provodi P. Vujević na Meteorološkom opservatoriju u Potsdamu i Meteorološkom institutu u Berlinu, što će odrediti njegovu užu specijalističku orijentaciju.

Cijelo vrijeme studija P. Vujević je tijesno povezan s Cvijićem, koji, uz vlastiti rad, ima odlučnu riječ u organizaciji visokog školstva i naučnog rada u Srbiji. Vujević je predviđen za Cvijićeve suradnika u izvođenju univerzitetske nastave, te je 1907. izabran za privremenog a 1910. g. za stalnog docenta. Glavni je Cvijićeve suradnik u osnivanju Srpskog geografskog društva (1910) i pokretanju Glasnika Srpskog geografskog društva (1912). Balkanski rat je otežao zajedničke napore, a prvi svjetski rat je onemogućio svaki rad.

Poslije rata P. Vujević je biran za izvanrednog, a 1921. za redovitog profesora. Kako je J. Cvijić prezauzet, dosta iscrpljen i želi svoj rad nekako zaokružiti, pada na P. Vujevića znatan dio obaveza proširene aktivnosti. Naročita je obaveza čekala P. Vujevića u širenju i organizaciji meteorološke službe, kako bi se u ujedinjenoj Jugoslaviji otklonile razlike i odgovorilo novim potrebama. P. Vujević je direktor Univerzitetske meteorološke opservatorije, ali u stvari ima ulogu inicijatora i organizatora meteorološke službe na području Srbije, Crne Gore i Makedonije, a znatno pridonosi usklađivanju cjelokupnog nacionalnog rada na tom važnom području i reprezentira ga u međunarodnim organima.

Od sada se aktivnost profesora Vujevića odvija na tri područja: nastavnom, naučnom i organizacijskom. Svako od ovih komponenata prof. Vujević je posvećivao punu pažnju, što je tražilo maksimalnu okupiranost i utjecalo na cijelu ličnost. Treba imati u vidu da je bio nježna zdravlja, s čime je bio usklađen veoma disciplinski život.

Mi geografi, posebno njegovi učenici, osobito smo osjetili prof. Vujevića kao nastavnika. Koliko je prof. Vujević ovoj obavezi posvetio pažnje, dokazuju njegovi udžbenici: Osnovi matematičke i fizičke geografije I i II; Meteorologija i Klimatološka statistika. Međutim, prof. Vujević je svojim predavanjima stalno posvećivao osobitu pažnju, unosio nova saznanja i osvježavao ih. Specifična prednost prof. Vujevića, kao nastavnika, bile su njegove duboko humane osobine. Njegovi učenici su ponijeli uspomenu na čovjeka koji ih je susretao s ljubavlju i ispraćao s lijepim željama; mlađi nisu uspijevali da prema njemu ukažu ono, čime je on svakoga od njih obasipao. Duboka humanost, odraz unutrašnje smirenosti i ljubavi prema ljudima, objašnjava da je prof. Vujević gotovo s istim zanosom predavao preko 6 decenija, do pred sam kraj života.

Vođenje meteorološkog observatorija i suradnja na organiziranju čitave službe, tražili su stalno angažiranje. Prof. Vujević se trudi da se u radu primijene naučna dostignuća i sam razvija nove metode rada. To se ogleda u njegovom originalnom naučnom radu.

Naučni radovi dobro odražavaju životni put. Nemoguće je ovdje navoditi cijelu bibliografiju radova prof. Vujevića, što zaslužuje posebnu obradu. Navest ćemo najvažnije. Prvi radovi na općim pitanjima doživljavaju priznanje i objavljeni su u vodećim naučnim publikacijama: *Siedlungen der serbischen Ländern*, 1906; *Die Temperatur Verhältnissen der untersten Luftschichten*, 1909; *Über die Beschaffenheit der täglichen Temperaturkurve*, 1914; *Utjecaji okolnih mora na temperature Balkanskog poluostrva*, 1912. itd.

Zreli Vujević prikuplja naučnu dokumentaciju, te obrađuje meteorološke elemente i klimu Jugoslavije: *Opšte crte beogradskog podneblja*, 1922; *O geografskoj raspodeli i režimu kiša u našoj zemlji*, 1927; *Insolacija na srednjem i južnom jadranskom primorju*, 1927; *Sur la repartition géographique des précipitations et le régime pluviométrique dans le Royaume SHS*, 1927; *O trajanju sunčeva sjaja u Jugoslaviji*, 1928; *Klima Hvara*, 1929—1932; *Documents historiques sur les variations de climat dans les territoires du Royaume de Yougoslavie et des contrées avoisinantes*, 1931; *Utjecaj reljefa zemljišta na podneblje u okolini Bjelašnice*, 1934; *O stepenu kontinentaliteta mesta u Jugoslaviji*, 1936, itd. Posebno značenje ima nekoliko općih i sistematskih pregleda klime Jugoslavije i pojedinih republika (Makedonije i Crne Gore).

Naučni rad prof. Vujevića udario je solidan temelj izučavanju meteoroloških zbivanja na prostoru jugoistočne Evrope, te sagledavanju klimatskih osobina. Klimatsko-meteorološka specijalizacija nije suzila široki horizont geografskog interesa prof. Vujevi-

ća. On je vjerojatno najplodniji geografski suradnik u našim enciklopedijskim izdanjima. I nas, koji smo bili njegovi učenici te dalje održavali tijesni kontakt, zbunjuje širina kulture prof. Vujevića. To je bio pravi tip naučnog radnika, koji je stalno skupljao, a prema potrebi i odmjereno davao.

Tihi prof. Vujević jedva se među mnogima primjećivao, ali oni, koji su ga poznavali, dobro su uočavali njegovu prisutnost, a tako će osjećati i njegov odlazak. Kroz 56 godina on je stalno i najkonstruktivnije prisutan u vođenju Geografskog društva — od početne tajničke dužnosti te višekratne uloge predsjednika i člana Nadzornog odbora. Analogne uloge vrši u Savjetu geografskih društava, Nacionalnom komitetu za geografiju, geografskim kongresima i sl. Slične funkcije je vršio u Nacionalnom komitetu za geodeziju i geofiziku, te različitim nacionalnim ustanovama i komitetima koji su rješavali probleme meteorološke službe, klime i hidrologije.

Iako je prof. Vujević svojim držanjem i nazorima izbjegavao, te nije polagao na priznanja, nije ga mogao mimoći zasluženi minimum. Bio je redoviti član Srpske akademije nauka (od 1958. g.) Bečki univerzitet mu je o 50-godišnjici obnovio doktorat. Geografska društva u Pragu, Berlinu, Sofiji i Budimpešti birala su ga za počasnog člana.

Gotovo do posljednjeg dana života bio je akad. Vujević primjer radnosti i konstruktivnih društvenih odnosa, među znancima, i osobito učenicima, ostaje živa i draga uspomena, a djela to prenose daleko u prostor i vrijeme.

J. ROGLIĆ

ANTONIJE LAZIĆ

U ožujku 1966. g. umro je u Beogradu A. Lazić, poznat kroz više decenija kao izuzetno uspješni crtač Geografskog zavoda. Ovaj podatak, kao i njegovi objavljeni radovi, nisu dovoljni za ocjenu Lazićeve ličnosti i aktivnosti.

A. Lazić je bio najznačajniji i najbliži suradnik J. Cvijića. Odlični Lazićevi crteži su, ne samo bitni, već ponekad i okosnica Cvijićeve djela. Poznato je da su se u Cvijićevoj suradnji rijetki duže zadržali, a Lazić to ne samo uspijeva, već se može reći da Cvijić i nije mogao bez njega. Koliko je Cvijić cijenio Lazića svjedoče njegove vlastite riječi: »S Lazićem ne treba mnogo; pribavi štalu, a on će stvoriti konja ili obratno.« Svatko zna što znači takav suradnik. Koliko su bili povezani, svjedoči i činjenica da se nisu razilazili od 1908. do Cvijićeve smrti. Kroz to burno vrijeme Lazić je stalno uz Cvijića, bez obzira kojom se aktivnošću bavio i gdje je bio.

Mnogima, koji su kasnije površno poznavali »emšeriju«, teško je bilo vjerovati da se Antonije zadovoljavao tom sekundarnom ulogom. Međutim, to je bilo sasvim normalno i odgovaralo je njegovoj inteligentnoj prirodi. Izvanredno dobro je opažao, malo, a

često i jetko govorio. Odlično je poznao svoju okolinu i ljude uopće; smjelo je predbacivao taštima i harmonizirao s onima, koje je cijenio.

Tu specifičnost i samostalnost ličnosti treba naglasiti, jer to nije bilo naučeno već vlastito. Ziveći u vrijeme i sredini, gdje su cijenjene papirnate kvalifikacije, Lazić nije ništa učinio da to postigne, iako je za to imao sve uvjete. Bila je to originalna i *samostalna ličnost, što mu je nosilo priznanje rijetkih, ali, na žalost, i nezahvalnu javnu nagradu u starim danima.*

Pored bitnog prinosa Cvijićevo djelu, Lazić je s nekoliko objavljenih radova: Ponori i estavele u Popovu polju; Le régime de la Trebešnjica; Režim Peka; Režim Drine; Režim Neretve; Režim Mušnice i dr. — pokazao da zna samostalno naučno raditi. Lazić je u stvari koautor karata koje je Cvijić potpisao; on je tehnički formirao cjelokupnu izdavačku djelatnost Geografskog društva u Beogradu do kraja šestog decenija. Dobro je poznao francuski, što je bilo bitno za Cvijića i za izdavačku aktivnost beogradskog geografskog centra te Lazićevo suradnju na obe mirovne konferencije. U radu Geografskog društva od osnivanja do Lazićeve umirovljenja, on održava konstruktivnu kontinuiranost.

Lazićevom smrću beogradski geografski krug je izgubio svog socijalnog Nestora i to kvalitete, koja se rijetko nalazi. Dobro poznavajući prilike i razmišljajući o tome, referent je došao do zaključka da je ta »funkcija u sjeni« bitna za vitalnost i aktivnost neke sredine.

J. ROGLIĆ